

1767, da Holstein først blev udnævnt til Gesandt i Berlin, men efter en brat Omskiftelse endte med at blive Amtmand i Tønder. I Hovedsagen har Forfatteren nok gengivet Sagforholdet rigtigt, men han har ikke klart udredet de enkelte Traade i den meget spegede Udvikling, og hans Fremstilling virker derfor ikke overbevisende.

Trods de nævnte og enkelte andre ikke uvæsentlige Mangler er Bogen dog et solidt Arbejde; den indeholder værdifulde Bidrag til vor Historie.

Aage Friis.

Ada Adler: D. G. Moldenhawer og hans Haandskriftsamling. Kbhvn. (J. L. Lybecker). 1917.

Denne Bog, hvorved Fru Adler i November 1917 erhvervede den filosofiske Doktorgrad, har væsentlig filologisk og bibliotekshistorisk Interesse, idet den behandler D. G. Moldenhawers store Haandskriftsamling paa det kongelige Bibliothek, hvis Indhold næsten udelukkende omfatter orientalsk eller klassisk Filologi. For danske Historikere har Bogen dog ogsaa Værdi, idet den er den første moderne mere almindelige Behandling af D. G. Moldenhawer, der som Professor ved Universitetet, Overbibliothekar ved det kgl. Bibliothek og som Medlem af Styrelsen for Universitetet og de lærde Skoler i mere end en Menneskealder, fra 1780-erne til sin Død 1823, spillede en fremtrædende Rolle i de lærde Kredse i København. Skønt Moldenhawers Indflydelse var stor, og skønt ingen Forsker, der beskæftiger sig med dansk Historie omkring Aar 1800, kan undgaa paa det ene eller andet Omraade at støde paa denne kraftfulde, arbejdsdygtige og paagaende Personlighed, er han endnu ikke blevet gjort til Genstand for udførligere Behandling. Hans Virksomhed som Bibliothekar blev vel umiddelbart efter hans Død skildret i et Skrift af Molbech og senere i Werlauffs Bibliothekshistorie, og Dr. Gigas har behandlet hans literære og politiske Rejser i Spanien, men der er hverken givet nogen Fremstilling af hans Deltagelse i Universitetets og de lærde Skolers Administration i en betydningsfuld Periode, og ej heller er hans Karakter og personlige Forhold klart belyst, uagtet det af mange spredte Udtalelser i samtidige Breve og i Memoirelitteraturen tydeligt fremgaar, at han var en meget sammensat Personlighed, om hvis Forhold og Karakter det er vanskeligt at danne sig en begrundet Mening.

Det er da godt, at Fru Adler har brudt Isen og har paabegyndt en indgaaende Behandling af Moldenhawer, selv om det er sket fra et for Historikere noget fjærnt liggende Udgangspunkt, nemlig en Undersøgelse af de orientalske og klassiske Haand-

skrifter i det kgl. Bibliothek. Fru Adlers Hovedformaal er at undersøge Proveniensen for den Mængde Manuskripter, der er kommet til det kgl. Bibliothek ved Moldenhawers Virksomhed. Gennem grundige og omhyggelige Studier er det lykkedes hende i Enkeltheder at klare disse Spørgsmaal. Hun har bl. a. fastslaaet, at en stor Del værdifulde Haandskrifter af Moldenhawer personlig er erhvervet ved Tillidsbrud og Tyveri i franske og spanske Klosterbibliotheker, og han faar derved den tvivlsomme Berømmelse at være den — i alt Fald indtil Dato afslørede — eneste danske Haandskrifttyv i større Stil. Undersøgelserne om dette Forhold har imidlertid bragt Fru Adler til at skildre Moldenhawers Ungdomshistorie og første Rejse til Udlandet, samt til at give Bidrag til hans senere Liv, for saa vidt der derved kastes Lys over ham som Haandskriftsamler og over hans Haandskrifters senere Skæbne. I disse Kapitler i hendes Bog findes der værdifulde Bidrag til den samlede Biografi af Moldenhawer, der en Gang maa skrives, og mange Oplysninger af Betydning for dansk literær og kulturel Historie omkring Aar 1800, saaledes om adskillige tyskfødte og indvandrede Mænd, der som Moldenhawer spillede en stor Rolle i det danske Samfundsliv.

Man savner i Fru Adlers Bog en mere indgaaende Karakteristik af Moldenhawer, som Forf. vel, trods Bogens Begrænsning, der dog ikke er altfor strængt gennemført, kunde have fundet Lejlighed til at give. Der kan rettes Indvendinger mod Sproget, mod et for lidet kritisk Udvalg af det Stof, hun medtager og endelig mod Citeringen af det utrykte Materiale, der ikke overalt er tilstrækkelig detailleret og præcist, men disse Indvendinger er af underordnet Betydning, i Forhold til den Anerkendelse, der ved Disputatsen blev ydet og bør ydes den Omhu og Flid, hvormed Bogen er skrevet. Det er heldigt, at Fru Adler, der som Filolog har særlige Forudsætninger for Behandlingen af de Moldenhawerske Manuskripter, agter at fortsætte sit Arbejde med disse og vil udgive Moldenhawers store Korrespondance samt væsentlige Dele af hans Dagbøger.

Det var af ikke ringe Interesse for Historikere i Fru Adlers Bog at se paavist, at der i det kgl. Bibliothek endnu til de sidste Aar har ligget utilgængeligt og uordnet, »i en stor Dynge«, en Række overordentlig vigtige Moldenhawerske Papirer, der var afleveret til Bibliotheket allerede i 1844. Disse Pakker, der altsaa stammede fra Bibliothekets betydeligste Leder, har faaet Lov at henligge urørt til ind i dette Aarhundrede, uagtet de indeholdt Brevsamlinger af stor Værdi, saaledes en Mængde Breve fra Hertug Frederik Christian af Augustenborg, der samarbejdede med Moldenhawer som Chef for det kgl. Bibliothek og i Kommissionen for Universitetet og de lærde Skoler. Da Dr. Hans Schulz for en

halv Snes Aar siden udgav sine Arbejder til Hertugens Historie og i Aarene 1905—06 i København overalt fik Adgang til Hertugens Brevvekslinger med danske Statsmænd og Videnskabsmænd, blev han ikke gjort opmærksom paa denne Samling. Disse besynderlige Foreteelser belærer om, at historiske Forskere endnu i vore Dage kan møde Vanskeligheder, som man paa Forhaand skulde anse for at være udelukket, og om at Ordningen ogsaa i vore Bibliotheker kan opvise mærkelige Mangler. Forhaabentlig har disse af Fru Adler fremdragne Forhold nu ført til, at der er ryddet *fuldstændig* op i det kgl. Bibliotheks Manuskript- og Brevsamling.

Aage Friis.

J. Steenstrup: Den Danske Kvindes Historie fra Holbergs tid til vor 1701-1917 Kbhvn. (H. Hagerup) 1917.

Professor Steenstrups smukke og interessante skildring af den danske kvindes historie tager sit udgangspunkt i en kvindeskikkelse, som ikke er rent dansk: Holbergs Pernille. Klarere og mangfoldigere end før er sket belyses hendes fremmede afstamning — fra Théâtre italien og Molière — den der betinger hendes fortrolige forhold til herskabet, ja hele skikkelsens udstyr, tone og holdning. Det bliver os tydeligt, hvor lidt den fine Pernilletype stemmer med nordiske tyendeforhold; men det staar os ikke mindre klart efter prof. S.s fremstilling, hvilke »ægte danske træk« der alligevel hefter ved Pernille.

Holbergs forhold til kvinden er blevet drøftet, saa længe der har været en Holbergglitteratur til. Resultatet har maattet blive omtrent ens: Holbergs mangel paa erotisk erfaring hæver sig paa hans kvindeskikkelser, særlig de unge, og lægger deres kærlighedsliv øde. Prof. S. bekræfter dette og gør dernæst Holbergs bo op som »kvindekønnets forsvarer«. H.s dybe retfærdigheds-sans, hans rationalistiske verdensanskuelse gjorde hans øjne aabne for det uretfærdige i, at der ikke gives kvinden samme chance som manden. Men hvor teoretisk og litterær hans forstaaelse er, stikker frem, naar han møder spørgsmaalene praktisk. Han var ven af hustugten, selv i dens krasseste former, naar den gik udover kvinderne, og han synes i grunden, at kvinder udover en vis alders- og skønhedsgrænse bør udryddes. Med al ret betoner prof. S., at det ikke gaar an at tage Holberg til indtægt for senere aarhundreders kvindebevægelse. Det er allerede beundringsværdigt, at han teoretisk stod paa kvindernes menneskeret — hvor smaat det ellers var bevendt med den, lader prof. S. os vide i den rige historiske baggrund, han har tegnet for den holbergske kvinde. Vi faar et nyt syn paa Holbergtiden — og vi faar det